

Asia: VN/26814/2024

Koulutustarpeen ennakointimalli

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot työryhmän esityksestä

Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat KT kiittää mahdollisuudesta lausua koulutustarpeen pitkän aikavälin ennakointimallista. Mallin avulla pyritään tukemaan päätöksentekoa siten, että koulutustarjonta vastaisi työvoimatarpeeseen perustuvaa kysyntää ja että työikäisen väestön koulutusrakenne kehittyisi kestävästi.

KT pitää tärkeänä, että päätöksenteon tueksi rakennetaan systemaattinen ja yhtenäinen ennakointimalli, joka lisää läpinäkyvyyttä ja johdonmukaisuutta koulutuspoliittisiin ratkaisuihin. KT korostaa kuitenkin, että malli ei sellaisenaan riitä turvaamaan työvoiman saatavuutta alueellisesti ja toimialoittain. Erityisesti sosiaali- ja terveysalan sekä varhaiskasvatuksen koulutustarpeet ovat kunnille ja hyvinvointialueille kriittisiä, mutta mallin nykyinen muoto ei tunnista niitä riittävästi. Myös ammatillisen koulutuksen asema jää liian vähäiselle painoarvolle.

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakkoinnin periaatteita

Ennakointimallin peruseriaatteena on nykyisen työmarkkinatilanteen hyödyntäminen, kuten työllisyyden, ansiotason ja työvoimareservien käyttäminen koulutustarpeen määrittelyssä. Lähestymistapaan liittyy kuitenkin rajoitteita. Mallissa palkkakertymää pidetään keskeisenä tuottavuuden indikaattorina, mikä on kunnille ja hyvinvointialueille ongelmallista. Monet alat, kuten sosiaali- ja terveyspalvelut, varhaiskasvatus ja tukipalvelut, ovat yhteiskunnan kannalta välttämättömiä, vaikka palkkataso ei tätä välttämättä heijasta. Näiden alojen koulutustarpeen aliarvioiminen palkkakriteerin perusteella voisi johtaa riskeihin palvelujen turvaamisessa.

Mallissa painotetaan korkeakoulutuksen kasvattamista, mikä on sinänsä myönteistä. Monien alojen toiminta ja palvelujen jatkuvuus edellyttää kuitenkin myös ammatillista osaamista. Esimerkiksi hoiva- ja hoitotyössä sekä varhaiskasvatuksessa myös ammatillinen koulutus on ratkaisevaa. Malli huomioi lisäksi vain viimeisimmän suoritettun tutkinnon, mikä ei vastaa työelämän todellisuutta, jossa

täydennys- ja lisäkoulutuksella on keskeinen rooli. Erityisesti sosiaali- ja terveysalalla osaamisen jatkuva kehittäminen on laadukkaiden palveluiden turvaamiseksi sekä työvoiman saatavuuden näkökulmasta keskeistä. Ennakoitavan koulutustarpeen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon myös lyhyemmät koulutusmuodot, jatkuva oppiminen ja urapolkujen monimuotoisuus.

Malli korostaa huoltovarmuuden merkitystä osana koulutustarpeen ennakkointia. Tämän lisäksi on tärkeää huomioida väestörakenteen muutokset sekä alueellinen kehitys. Pelkkä työmarkkinoiden nykyinen kysyntä ei riitä tarkasteluksi, jos tavoitteena on palvelujen turvaaminen koko maassa. Väestörakenteen muutoksia huomioiva moduuli on erittäin kannatettava, sillä tiedämme suhteellisen hyvin, miten vanhusväestö tulee kasvamaan ja sitä kautta hoivan- ja terveydenhuollon palvelutarve lisääntymään. Sen sijaan henkilöstömitoituksiin ja kelpoisuusehtoihin liittyvien muutosten vaikutusten arviointi on huomattavasti vaikeampaa. Jos esimerkiksi lakiin kirjattua hoitajamitoitusta tiukennetaan tai varhaiskasvatuksen ryhmäkokoja muutetaan, seurauksena on äkillinen ja huomattava lisäys työvoimatarpeeseen, joka ei näy pelkistä väestöennusteista. Siksi olisi tärkeää, että mallissa tehtäisiin herkkyystarkasteluja, joissa arvioidaan, miten erilaiset mitoitus- ja sääntelymuutokset vaikuttaisivat työvoima- ja koulutustarpeeseen. Lisäksi olisi tarpeen selvittää, kuinka pitkälle tulevaisuuteen mallin arviointi ulottuu: puhutaanko vain lähivuosista, jolloin voidaan vaikuttaa nykyisillä koulutuspaikkapäätöksillä, vai myös 20–30 vuoden aikajänteestä, jolloin väestörakenteen muutoksen vaikutukset ovat suurimmillaan.

Ennakkointimallissa on tärkeää korostaa alojen säänneltyä luonnetta. Ennakoinnin tulisi paremmin huomioida henkilöstön saatavuus aloilla, joissa on säädellyt ammatit, velvollisuus ylläpitää ja kehittää ammatillista osaamistaan sekä lisäksi palvelulainsäädännöllä säädetty kelpoisuutta edellyttävät tehtävät. Ne ovat olleet aliedustettuja ennakkoinnissa ja jatkossa niihin kiinnitetään enemmän huomiota.

Erilaiset lainsäädäntövelvoitteet, kuten mitoitus- ja kelpoisuusehdot ja palvelutakuut vaikuttavat työvoiman kysyntään merkittävästi erityisesti julkisella sektorilla. Näitä ei voida johtaa taannehtivasta aineistosta, mutta koulutuksen pitkien viipeiden vuoksi kelpoista osaajaa on oltava tarjolla jo etukäteen.

Käytännön esimerkkinä on vuoden 2030 varhaiskasvatuksen uusi henkilöstömitoitus, joka tuplaa varhaiskasvatuksen opettajien tarpeen.

Julkisten palvelujen tuottaminen on erittäin työvoimavaltaista. Kelpoisuusehdot täyttävien henkilöiden puute vaikuttaa suoraan tuotettavien palvelujen määrään ja laatuun. Näillä aloilla työvoimaa ei voida korvata toisella, mutta pätevyyksien ja koulutusten kautta hankittu osaaminen on hyödynnettävissä myös monissa muissa tehtävissä.

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakkointimallin toteutusta

Työryhmän muistion mukaan mallin tulisi olla riittävän tarkka sekä lähivuosien koulutustarjonnan ohjaukseen että pitkän aikavälin strategiseen suunnitteluun. Kuntien ja hyvinvointialueiden näkökulmasta tämä toteutuu, mutta vain osittain. Malli ei huomioi riittävästi alueellisia eroja työvoiman kysynnässä ja koulutustarpeessa. Työvoimapula on erilaista kasvukeskuksissa, harvaan asutuilla alueilla ja eri toimialoilla. Aluetason tarkastelu onkin välttämätöntä.

Mallissa on tärkeää korostaa säänneltyjen ammattien luonnetta. Lailla säädettyihin kelpoisuusehtoihin liittyen olisi saatava täydentävää arviota osana ennakointia. Tämä vaatii myös ammattihenkilölainsäädännön tarkastelua: jos sääntely edellyttää tiettyä koulutuksen sisältöä, harjoittelua tai muuta vastaavaa, on se pystyttävä huomioimaan ennakointimallissa. Erityisesti sosiaali- ja terveysalan sekä varhaiskasvatuksen lisäksi myös rakentamisen ja teknisten alojen koulutustarpeet vaativat tarkempaa analyysia.

Työryhmän ehdottamat täydentävät moduulit ovat tärkeitä, mutta niiden toteuttamiseen tulee varata riittävät resurssit. Malli ei myöskään tunnista täydennys- ja muuntokoulutuksen merkitystä. Kuntien ja hyvinvointialueiden työvoimatarve nojaa yhä enemmän siihen, että olemassa olevaa henkilöstöä voidaan kouluttaa uudelleen ja täydentävästi vastaamaan uusiin tarpeisiin.

Yleisen ennakointimallin laskentaa täydentämään on tunnistettu tarpeelliseksi tehdä jatkovalmistelussa erilliset moduulit sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä koulutuksen ja kasvatuksen aloille. Työryhmämuistion mukaan kansallisen koulutustarjonnan kohdentamisessa on perusteltua ensisijaisesti turvata osaaminen niillä aloilla, joilla kansallisten kielten osaamiseen kohdistuu suuria vaatimuksia ja joissa koulutus- ja kelpoisuusvaatimukset edellyttävät pitkää koulutusta.

KT kiinnittää huomiota siihen, että työvoiman osaajapula on tulevaisuudessa merkittävää erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon aloilla, joilla juuri kansallisten kielten osaamiseen kohdistuvat vaatimukset ovat korkeita ja osaamisen kehittäminen lisäkoulutuksella on tärkeää. Näillä aloilla pulaa osaavasta työvoimasta on jo nyt osin vastattu kansainvälisellä työperusteisella ja koulutusperusteisilla rekrytoinneilla. Erityismoduulin jatkovalmistelussa tulisi huomioida, että sosiaali- ja terveysalojen työvoimatarpeeseen vastaaminen edellyttää sekä kotimaisen koulutuksen vahvistamista että kansainvälisen rekrytoinnin vahvistamista. Tämä puolestaan edellyttää pitkäjänteisiä toimenpiteitä muun muassa kielikoulutuksen sekä täydennyskoulutuksen kehittämisessä ja rahoittamisessa.

Lausunnonantajan näkemykset koskien työryhmäraportin mukaisen perusskenaarion ennakointitulosta

Väestön ikääntymisen myötä ammatillisen koulutuksen tarve on huomattava. Perusskenaario ei huomioi hoitajapulaa eikä sitä, että suurin osa hoito- ja hoivatyöhön valmistuvista tulee ammatillisen koulutuksen kautta. Kelpoisuusvaatimukset edellyttävät sekä ammatillista että korkeakoulutasoista osaamista. Mallin on tunnistettava koulutuspolkujen yhteisvaikutus eikä painottaakaan vain korkeakoulutusta. Ennakoiva malli tarvitsee joustavuutta, jotta se voi huomioida nämä vaihtelut.

Bergman Mertzi
Kunta- ja hyvinvointialueetyöntajat KT